УДК 81’255 : 244 (045)

Журавльова О. М.,
Національний авіаційний університет, м. Київ

ГАРМОНІЗАЦІЯ СМИСЛОВОГО ПРОСТОРУ ПІД ЧАС ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ СУЧАСНОЇ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ПРОТЕСТАНТСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглядаються умови гармонійного відтворення смислового простору в рамках концепції перекладацького простору Л. Кушніної під час перекладу текстів сучасної християнської протестантської літератури.
Ключові слова: *смисловий простір, перекладацький простір, гармонія, переклад, текст.*

В статье рассматриваются условия гармонической передачи смыслового пространства в рамках концепции переводческого пространства Л. Кушниной в процессе перевода текстов современной христианской протестантской литературы.
Ключевые слова: *смысловое пространство, переводческое пространство, гармония, перевод, текст.*

The article highlights the conditions of the sense space harmonious rendering within L. Kushnina’s translation space conception in the process of the modern Christian protestant literature text translation.
Keywords: *sense space, translation space, harmony, translation, text.*

На тлі великої кількості робіт, присвячених вивченню категорії смислу (Р. Барт, Л. С. Бархударов, А. А. Брудний, Л. С. Виготський, В. С. Виноградов, В. В. Демецька, Л. В. Коломієць, В. Н. Комісаров, В. А. Кухаренко, Ю. М. Лотман, Н. Л. Мишкіна, Г. Г. Москальчук, Я. І. Рецкер, О. Д. Швейцер тощо), спеціального вивчення смислу як об’єкту транспонування із можливою диференціацією з метою подальшої інтеграції в рамках утворення основи для процесу гармонізації під час перекладу сучасної християнської протестантської літератури не здійснювалося. Саме тому вважаємо за необхідне стисло охарактеризувати умови гармонійного транспонування смислової домінанти англомовних текстів сучасної християнської протестантської літератури в тексти українською в рамках концепції перекладацького простору Л. Кушніної [3].

Переклад як простір взаємодії мов та культур з позицій смислотранспонування був вперше представлений у 2004 році у вигляді цілісної концепції континууму перекладацького простору як системи взаємодії мов та культур в процесі смислотранспонування, що розвивається за законами гармонії (Л. Кушніна [3]). Більш детально компонентна сутність зазначеної концепції виглядає таким чином:

– передтекст – це такий імпліцитний текстовий вимір, який здатний продукувати смисл адресанта. Так в поле автора проєціюється модальний смисл.

– підтекст співвідноситься з образом тексту. Індивідуально-образний смисл формується в полі перекладача.

– контекст – це такий імпліцитний текстовий вимір, який здатний продукувати смисл адресата. Так в поле реципієнта проєціюється рефлективний смисл.

– затекст – це такий імпліцитний текстовий вимір, який є пов’язаним із семіотично ускладненими характеристиками тексту: сугестивність, креолізованість, супрасегментні характеристики тощо. Це іррадіюючий смисл, що формується в енергетичному полі.

– інтертекст – це такий імпліцитний текстовий вимір, який співвідноситься з загальнокультурною детермінованістю, міжособистісною та міжмовною поліфонією, феноменами дискурсивності, прецедентності тощо. Фатичне поле формує асоціативно-семіологічний смисл і є кульмінацією взаємодії мов та культур. [3, с. 15].

Одним з ключових понять перекладацького простору є гармонійний текст перекладу – найвища мета процесу перекладу й результат процесу смислотранспонування, який розглядається Л. Кушніною з позиції синергетичної лінгвістики, а власне перекладацький простір як функціонуюча синергетична система, здатна до розвитку та саморозвитку. Процес смислотранспонування – безперервний прояв синергетичних процесів на рівні експліцитно вираженого змісту тексту та імпліцитно виражених текстових вимірів. Дослідниця розуміє гармонійний текст перекладу як “динамічне утворення, в якому синергія диференціальних смислів породжує єдине смислове ціле, образ якого є відповідним до образу вихідного тексту” [3, с. 71]. Інакше кажучи, це такий текст, який виражає ту саму систему смислів, що й текст оригіналу, але в іншій мові, в іншій культурі.

Загалом, синергія полів перекладацького простору, що забезпечує процес смислотранспонування, могла б призвести до різних результатів. Але Л. Кушніна прогнозує позитивний вектор динаміки смислотранспонування, що й дозволило сформулювати його мету – породження гармонійного тексту перекладу. Гармонія (грец. “armonia” – “зв’язність”, “співрозмірність”) – одна з базових цінностей європейської культури, установка культури, що орієнтує на осмислення світобудови й людини з позиції убачення їхньої глибинної внутрішньої впорядкованості. Гармонія розуміється як збалансованість, цілісність, узгодженість, злагодженість.

Категоріальну сутність гармонії розкрито в дослідженнях С. С. Назмутдинової, яка розвиває концепцію перекладацького простору Л. Кушніної. Згідно з С. С. Назмутдиновою, гармонія є метою перекладу й найвищим рівнем оцінки якості перекладу. Гармонія означає, що перекладачу вдалося транспонувати всі міжкультурні розходження між текстами / дискурсами мови оригіналу та мови перекладу. Іншими словами, з позиції категорії перекладацької гармонії можна припустити, що вибір варіанту перекладу є обумовленим прагненням перекладача забезпечити не тільки міжмовну, а й міжкультурну узгодженість між оригіналом та перекладом. Це відбувається в тому випадку, коли розгортання перекладацького простору супроводжується формуванням культурологічного смислу, який вбудовує оригінальний текст в інтертекст мови та культури, що приймає. Це означає відображення в перекладі інтертекстуальних зв’язків, прецедентних феноменів, культурно обумовлених ремінісценцій, темпоральних смислів, інакше кажучи, “відмінність” культур має знайти свою цінність в

© Журавльова О. М., 2013

іншому мовному та культурному вимірі, в іншій системі. В цьому випадку між текстами вихідної мови та мови перекладу виникають відносини узгодженості, впорядкованості, співрозмірності, врівноваженості. Дослідниця доходить висновку, що ані адекватність, ані еквівалентність не можуть бути визнані граничними категоріями, що детермінують якість перекладу. Гармонія – свого роду ідеал процесу й результату перекладу [4].

Гармонія містить широкий спектр відносин – від тотожних до розбіжних, включаючи проміжні відносини – поступовий перехід від тотожності до розбіжності, від розбіжності до тотожності. Л. Кушніна підкреслює, що, поставивши за мету породження гармонійного тексту перекладу, не вступає в протиріччя ані з адекватністю, ані з еквівалентністю, а розширює поле лінгвоперекладацького аналізу, розсуває рамки його розгляду [3, с. 177].

В процесі розгортання перекладацького простору перекладач прагне гармонізації смислів текстів оригіналу та перекладу. Але процес смилотранспонування не є безперешкодним, в перекладацькому просторі можуть відбуватися зіткнення смислів та їхній конфлікт, здатний порушити гармонійне смислотранспонування. Перед перекладачем постає завдання мінімізації перекладацьких втрат, встановлення балансу смислів та їхньої гармонізації в рамках перекладацького простору, успішне виконання якого призведе до створення гармонійного тексту перекладу.

Як було зазначено вище, гармонізація відбувається в процесі багатомірного розгортання перекладацького простору, яке в кожному конкретному випадку набуває особливих, неповторних форм. Л. Кушніна створила класифікацію принципів гармонійності, яка ґрунтується на типі відносин між вихідним та цільовим текстами. При цьому дослідниця підкреслює, що в різних мовах ці відносини можуть виражатися по-різному. Спектр таких відносин включає в себе відносини точної відповідності, в цьому випадку йдеться про адекватність перекладу, відносини тотожності, що відповідає критерію еквівалентності, інші типи відносин між текстами оригіналу та перекладу, а також відносини між мовами та культурами. Ґрунтуючись на розумінні того, що гармонійний текст перекладу виражає ту саму систему смислів, що й текст оригіналу, дослідниця виробляє систему принципів гармонізації смислів в перекладацькому просторі, що містить таку градацію принципів гармонійності: адекватність; еквівалентність; зміна; розбіжність; поступовий перехід від тотожності до розбіжності; поступовий перехід від розбіжності до тотожності. Вона стверджує, що в усіх випадках відбувається гармонізація смислів тексту оригіналу та перекладу, але підкреслює, що ця система є відкритою [3].

Перекладацький простір тексту сучасної християнської протестантської літератури представляє смислову модель перекладу текстів релігійної літератури. В процесі перекладу утворюється образ тексту, що є одиницею аналізу перекладацького простору текстів сучасної християнської протестантської літератури, та відбувається транспонування диференціальних смислів (фактуального, іррадіюючого, асоціативно-семіологічного, модального, індивідуально-образного, рефлективного), які формують інтегральний смисл цілого тексту.

Гармонійне відтворення смислового простору текстів сучасної християнської протестантської літератури в процесі транспонування модального, індивідуально-образного та рефлективного смислів відбувається завдяки специфіці жанру. Значну роль також відіграє жорстка регламентація та обмежений обсяг інтерпретацій в рамках перекладу означуваних текстів.

Гармонійне відтворення смислового простору текстів сучасної християнської протестантської літератури в процесі транспонування фактуального смислу відбувається завдяки чітко окресленій темі (проповідь Євангелія), що є тлом для різноманітних рем. Гармонійне відтворення смислового простору текстів сучасної християнської протестантської літератури в процесі транспонування іррадіюючого смислу відбувається завдяки наявній у перекладачів релігійній та мовній ерудованості, що дозволяє зберегти енергодинаміку тексту в процесі перекладу. Іноді відбувається нейтралізація емоційної складової тексту оригіналу в перекладі, що пов'язано зі специфікою сприйняття релігійної комунікації. Гармонійне відтворення смислового простору текстів сучасної християнської протестантської літератури в процесі транспонування асоціативно-семіологічного смислу відбувається завдяки наявності енциклопедичної компетенції у перекладача. Фатичне поле не відіграє вирішальної ролі для визначення ступеня гармонійності відтворення смислового простору текстів сучасної християнської протестантської літератури, оскільки одиниць, що репрезентують асоціативно-семіологічний смисл не є багато, і навіть похибки у їхній передачі мовою перекладу не призводять до дисгармонії під час формування інтегрального смислу цілого тексту.

Як можна побачити, осягнення інтегрального смислу цілого тексту можливе шляхом осягнення його диференціальних смислів, кожний з яких розкриває одну грань, а їхня синергія породжує сукупний ефект у вигляді шуканого смислу. Поняття гармонійності не суперечить традиційним поняттям адекватності та еквівалентності, але виступає гіперонімом до них. Проблема досягнення гармонійності перекладу ставить перед перекладачем нові завдання, які він може вирішити, спираючись на концепцію перекладацького простору.

Подальшою перспективою наукового пошуку в обраному напрямку може бути дослідження перекладацького простору текстів інших жанрів, встановлення більш чітких критеріїв гармонійності тексту перекладу, дослідження ератологічних аспектів перекладу.

Література:

1. Балаклицький М. А. Інформаційні війни протестантських журналістів України / Максим Анатолійович Балаклицький // Журналістика : науковий збірник; голов. ред. Н. М. Сидоренко. – К. : Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, 2011. – С. 73-77.

2. Блувберг С. В. Современный протестантский дискурс на материале немецкой публицистики : дисс… канд. филол.н. : 10.02.19 / Блувберг Симон Викторович. – М., 2009. – 179 с.

3. Кушнина Л. В. Взаимодействие языков и культур в переводческом пространстве : дисс… д-ра.филол.н : 10.02.19 / Кушнина Людмила Вениаминовна. – Пермь, 2004. – 440 с.

4. Назмутдинова С. С. Гармония как переводческая категория : на материале русского, английского, французского кинодискурса : дисс… канд. филол. н. : 10.02.20 / Назмутдинова Светлана Сергеевна. – Тюмень, 2008. – 181 с.